

BROJ DJECE U OBITELJI I SPOL BRAČNOGA PARTNERA KAO PREDIKTORI BRAČNE KVALITETE

Josip OBRADOVIĆ
Filozofski fakultet, Zagreb
Mira ČUDINA-OBRADOVIĆ
Učiteljska akademija, Zagreb
UDK: 316.356.2(497.5)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 6. 11. 2000.

Rad je dio istraživačkog programa *Socijalna struktura i socijalna integracija*; financijski ga podržava Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske, a provodi Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb (402-02/96.-08/738).

Provedeno je istraživanje s ciljem da se utvrdi je li broj djece u obitelji prediktor doživljaja bračne kvalitete u bračnih partnera. U istraživanje su uključene dvije nezavisne, pet kontrolnih i jedna zavisna varijabla. Nezavisne varijable istraživanja jesu broj djece u obitelji i spol bračnoga partnera. Kontrolne su varijable trajanje braka, plaća, broj soba u kući ili stanu, ekonomski stres i ekonomiziranje, a zavisna je varijabla bračna kvaliteta. Istraživanje je provedeno na 505 bračnih parova koji predstavljaju reprezentativan uzorak grada Zagreba i Zagrebačke županije s obzirom na naobrazbu muža. Dobiveni rezultati pokazuju da broj djece jest prediktor bračne kvalitete, i to prije i nakon kontrole djelovanja pet kovarijata. Doživljaj najviše bračne kvalitete potvrđen je za skupinu partnera bez djece, a nema značajne razlike između skupine s jednim djetetom i skupine s dvoje i više djece. Potvrđeno je također da spol bračnoga partnera ne djeluje na bračnu kvalitetu ni prije niti nakon provedene kontrole za pet kovarijata.

✉ Josip Obradović, Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet, Lučićeva 3, 10000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: josip.obradovic@zg.tel.hr

UVOD

Definicije bračne kvalitete

Bračna kvaliteta jedna je od središnjih tema u području socijalne psihologije i sociologije braka i obitelji. Njome se bavi velik broj istraživača – psihologa i sociologa, jer su joj uzroci mnogostruki i složeni, a posljedice vrlo važne i za bračne part-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRAĐOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

nere i za djecu, ako je riječ o brakovima s djecom, kao i za društvo u najširem smislu. Zbog toga je jasno definiranje prirode bračne kvalitete i utvrđivanje njezinih odrednica ili varijabla koje pridonose većoj ili manjoj bračnoj kvaliteti doista izvanredno važno pitanje i za teorijske i za praktične svrhe. Naime, ako se jasno definira priroda bračne kvalitete i ako se prepoznaju varijable koje je povećavaju ili umanjuju, može se s većom ili manjom vjerojatnošću predviđati bračne procese, intervenirati, pa čak i prije samoga sklapanja braka upozoriti partnere na moguće probleme i teškoće te na putove njihova uklanjanja. Tako bi bilo moguće djelovati na poboljšanje bračne kvalitete i na sve njezine posljedice, kao što su stabilnost braka, odgovorno roditeljstvo, životno zadovoljstvo partnera, njihovo mentalno i fizičko zdravlje i opća dobrobit.

Proučavanje stručne literature koja se bavi partnerskim odnosima i posebice bračnom kvalitetom jasno otkriva velik broj raznovrsnih pristupa definiranju i mjerenju te varijable. Moguće je sve te različite pristupe svrstati u dvije široke skupine: tzv. subjektivni i tzv. objektivni pristup. U skupini subjektivnih pristupa, koji su ujedno stariji, bračna se kvaliteta definira kao subjektivni doživljaj/izraz zadovoljstva u braku jednoga ili oba partnera. Za taj je pristup osnovno i najvažnije jesu li partneri zadovoljni bračnim odnosima i sretni u braku. U skupinu objektivnih pristupa ubrajaju se shvaćanja onih istraživača koji neovisno definiraju dimenzije bračnih odnosa za koje oni smatraju da predstavljaju objektivne pokazatelje bračne kvalitete. Dakle, eksperti definiraju bračnu kvalitetu kao skup dimenzija, tj. odnosa i ponašanja bračnih partnera koji bi morao dovesti do zadovoljstva oba partnera, pa se od bračnih partnera očekuje da će odgovorajući na pitanja o zastupljenosti tih dimenzija u njihovu braku otkriti neizravno i stupanj kvalitete bračnih odnosa.

Mnoštvo je istraživanja bračne kvalitete provedeno pomoću subjektivnoga pristupa (Anderson i sur., 1983.; Bradbury i sur., 1995.; Obradović i Čudina-Obradović, 2000.), a velik je i broj istraživanja u kojima bračnu kvalitetu definiraju eksperti objektivnim pristupom (Schumm i sur., 1986.; Spanier i Filsinger, 1983.). Razmirice oko toga kojim se od ta dva pristupa postiže vjerodostojnija mjera bračne kvalitete još uvijek traju (Kurdek, 1999.) i vjerojatno će se i nastaviti jer je riječ o složenom području koje nije potpuno oslobođeno vrijednosnih sudova. Predmet ovoga rada nije rasprava o navedenim pristupima i njihovoj ispravnosti, ali smatramo da i jedan i drugi pristup imaju određene prednosti i nedostatke. Naime, smatramo da primjerenost objektivne ili subjektivne definicije ovisi ponajprije o svrsi i vrsti istraživanja.

U ovom smo radu pokušali integrirati oba pristupa i to tako da su bračnu kvalitetu definirali stručnjaci, a svaki part-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRAĐOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

ner procjenjuje koliko točno navedene tvrdnje opisuju njegovu bračnu situaciju (objektivni pristup). Istodobno, od svako- ga se partnera tražilo da označi u kojem se stupnju osjeća zadovoljnim u braku (subjektivni pristup). U stručnoj se literatu- ri ta usporedna primjena oba pristupa smatra pokušajem po- mirenja ili sinteze dva dispartatna poimanja i mjerenja bračne kvalitete (Norton, 1983.).

Odrednice bračne kvalitete

Bez obzira na način definiranja bračne kvalitete kao objek- tivnoga pokazatelja ili subjektivnoga doživljaja bračnih odno- sa, velik se broj istraživanja bavi varijablama koje utječu na bračnu kvalitetu. Sve te varijable – odrednice moguće je svrstati prema različitim teorijskim modelima iz kojih proizlaze. Tako ih Kurdek (1998.) svrstava u pet skupina: 1. varijable koje predstavljaju intimne odnose među bračnim partnerima, 2. autonomija bračnih partnera, 3. raspodjela moći među brač- nim partnerima, 4. način razrješavanja nesporazuma ili sukoba među bračnim partnerima i 5. varijable socijalne okoline. U nekim smo prethodnim radovima također pokušali svrstati odrednice bračne kvalitete, i to u tri skupine: 1. predbračne o- sobine bračnih partnera, 2. karakteristike braka i bračni procesi i 3. varijable radne i socijalne okoline (Obradović i Čudina- -Obradović, 1998.). Za potrebe ovoga rada pokušat ćemo od- rednice bračne kvalitete svrstati drukčije i zatim istražiti na koji su način one povezane s bračnom kvalitetom. Smatramo da se u najširem smislu odrednice bračne kvalitete mogu svrstati u: 1. predbračne karakteristike bračnih partnera, 2. karak- teristike braka, 3. interpersonalne odnose u braku ili bračne pro- cese i 4. bračno okruženje. Prve dvije skupine odrednica poku- šali smo opisati i objasniti u predhodnim radovima (Obrado- vić i Čudina-Obradović, 1998.), pa ih nećemo u ovom radu po- novno opisivati, nego ćemo samo pokazati koje smo odred- nice svrstali u skupine interpersonalnih odnosa i bračnog okru- žja, i na koji su način one povezane s bračnom kvalitetom.

Interpersonalni odnosi u braku

Skupinu prediktora interpersonalni odnosi čini mnoštvo vari- jabla. U ovom ćemo se radu ograničiti samo na tri podskupi- ne i to (a) interakcije među bračnim partnerima, (b) međusob- na potpora i (c) sukobi i zlostavljanje.

(a) *Interakcije među bračnim partnerima.* Velik broj istraživa- nja zasnovanih na behaviorističkoj teoriji bračne kvalitete (Brad- bury i Fincham, 1991.) nastoji definirati bračne interakcije ko- je povećavaju ili smanjuju bračnu kvalitetu. Margolin i Wam- pold (1981.) utvrdili su da pozitivne interakcije, kao što su pohvale i komplimenti, povećavaju u partnera doživljaj bra- čne kvalitete, a negativne ga, poput kritike, smanjuju. Uza-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRAĐOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

jamne negativne interakcije, osobito kad se često ponavljaju, dovode do neprilagođenoga ponašanja i bračne nestabilnosti. Pokazalo se da pritom nisu najvažnije interakcije, nego kako se one doživljavaju ili interpretiraju. Primjerice, ako muž ženi kupi cvijeće, to je objektivno pozitivna bračna interakcija. No, ona se može interpretirati i doživjeti različito: žena je može doživjeti kao izraz muževljeve ljubavi ili kao naviku, vanjsko ponašanje bez dubljega značenja, ili kao izraz krivnje i slično. Dakle, istoj interakciji mogu pripasti različite atribucije, a ovisno o prirodi atribucije interakcija će imati pozitivno ili negativno djelovanje, ili neće imati djelovanja na bračnu kvalitetu (Bradbury i Fincham, 1991.; Bugental, 1987.; Fincham i Bradbury, 1987.; Shaver, 1985.; Weiner, 1985.). Prema tome, dugoročno zadovoljstvo u braku ili bračna kvaliteta za partnera neće ovisiti samo o prirodi i čestoti bračnih interakcija nego i o atribucijama koje tim interakcijama pridaju bračni partneri.

(b) *Međusobna potpora.* Među bračnim interakcijama važnima za bračnu kvalitetu pokazale su se ne samo one negativne, kao primjerice sukobi među partnerima, nego i tzv. pozitivne odrednice bračne kvalitete među koje, kao najvažniji, pripada doživljaj potpore partnera. Obično se razlikuju dvije vrste potpore: emotivna i instrumentalna. Emotivnom potporom smatra se razumijevanje, pružanje utjehe, a instrumentalnom se smatraju raznoliki oblici konkretne pomoći, kao što je obavljanje različitih poslova, novčana potpora itd. Važno je naglasiti da su se oba oblika pokazala pozitivno povezana s bračnom kvalitetom (Acitelli i Antonuci, 1994.). U nekim je istraživanjima partnerska potpora definirana kao jedna varijabla, bez razlikovanja emotivne i instrumentalne sastavnice, a i ona su potvrdila pozitivnu povezanost između percipirane partnerske potpore i doživljaja bračnoga zadovoljstva (Bodenmann, 1997.; Coyne i Smith, 1994.; Katz i sur., 1997.). Čini se da navedeni zaključci imaju i opću vrijednost, jer su dobiveni slični rezultati i u drugim zemljama: u Indiji (Pradhan i Misra, 1995.), Izraelu (Johnson i sur., 1993.), Japanu (Kawaura i sur., 1996.) i Koreji (Lee i Kim, 1997.).

(c) *Sukobi i zlostavljanje.* Golem se broj istraživanja bavi proučavanjem sukoba u braku i zlostavljanja partnera od početka osamdesetih godina XX. stoljeća, kad su započela ta istraživanja (Straus i Gelles, 1986.). Postavljeni su raznoliki problemi i pitanja, kao što su uzroci sukoba (Pianta i sur., 1989.), utjecaj sukoba i partnerskoga zlostavljanja na djecu (Fantuzzo i sur., 1991.; Jouriles, 1996.), ali je začudo malo istraživanja provedeno s namjerom da se utvrdi kako sukobi u braku i međusobno zlostavljanje partnera djeluju na bračnu kvalitetu. Pretpostavka je da je jasno da tamo gdje postoje sukobi, osobito u obliku fizičkoga zlostavljanja, o bračnoj kvaliteti

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRADOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRADOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

nije moguće ni govoriti. No, ipak, postoje mišljenja da su i takva istraživanja nužna (Glenn, 1990.; Ehrensaft i Vivian, 1996.), i to u različitim kulturama, kako bi se dobio uvid u specifičnosti djelovanja bračnih sukoba i zlostavljanja u različitom socijalnom i kulturnom okružju.

Bračno okružje

Kao bračno okružje razumijevamo sve varijable neposredne i šire okoline za koje je logično pretpostaviti da su povezane ili da djeluju na bračnu kvalitetu. Mnoštvo je takvih varijabla, no navest ćemo samo njih nekoliko, i to: 1. obiteljska okolina u kojoj su bračni partneri živjeli u djetinjstvu, 2. djeca u braku i 3. životni stres.

1. *Obiteljska okolina u kojoj su bračni partneri živjeli u djetinjstvu.* Istraživanja potvrđuju da na bračnu kvalitetu utječe i obiteljska okolina u kojoj su bračni partneri odrastali. Primjerice, najveći broj tih istraživanja bavi se budućom životnom prilagodbom djece rastavljenih roditelja, pa pokazuju da bračni partneri čiji su se roditelji rastali dok su oni bili djeca, imaju veće teškoće u komuniciranju sa svojim bračnim partnerom (Sanders i sur., 1999.), ali i da je sklad bračnih odnosa partnerovih roditelja čak prediktivniji za njegovu bračnu kvalitetu, nego što je rastava roditelja (Booth i Edwards, 1989.; Marks i sur., 1996.). No, najveću je pozornost istraživača ovoga područja privukla priroda emotivne povezanosti bračnih partnera s vlastitim roditeljima u djetinjstvu. Utvrđeno je da je uspostavljena sigurna emotivna veza s roditeljima u djetinjstvu prediktivna za pojedinčevu buduću bračnu kvalitetu (Feeney i sur. 1994.; Hazan i Shaver, 1987.). Ipak, ti su nalazi izloženi kritici, jer su dobiveni transferzalnim istraživanjima i odražavaju povezanost između percepcije partnera o sadašnjoj bračnoj kvaliteti i njegova sjećanja o emotivnoj povezanosti s roditeljima u djetinjstvu. No, i neka novija, longitudinalna istraživanja ukazuju na važnost emotivne vezanosti pojedinca s roditeljima, uspostavljene u djetinjstvu, i njegova doživljaja vlastite bračne kvalitete (Klohnen i Bera, 1998.). Vjerojatno će buduća, metodološki usavršena istraživanja bolje razjasniti pretpostavljene odnose, no i postojeći rezultati pokazuju da su odnosi u obitelji djetinjstva važan dio bračnoga okružja i da su prediktivni za bračnu kvalitetu pojedinca.

2. *Djeca u braku.* Najčešći zaključak i starijih i novijih istraživanja o utjecaju djece na bračnu kvalitetu jest da se rođenjem djeteta značajno mijenja doživljaj bračne kvalitete jednog ili oba bračna partnera (Ade-Ridder i Brubacker, 1983.; Bel-sky i sur., 1983.; Kurdek, 1999a; Shapiro i sur., 2000.).

Većina tih rezultata potječe iz SAD-a, i nejasno je koliko ih je moguće generalizirati na društva koja se bitno razlikuju od SAD-a s obzirom na sustav vrijednosti. Istodobno, u struč-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRAĐOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

noj literaturi našli smo samo jedan rad koji je istraživao kako broj djece u obitelji djeluje na bračno zadovoljstvo ili bračnu kvalitetu jednoga ili oba bračna partnera. Tako, dok istraživački rezultati jasno ukazuju na promjene u bračnoj kvaliteti prije i nakon rođenja djeteta, nemamo jasnih podataka koji bi govorili o tome kako se mijenja percepcija bračne kvalitete kao posljedica povećanja broja djece u obitelji. Koliko nam je poznato, ovaj je rad tek drugi pokušaj istraživanja djelovanja broja djece u obitelji na doživljaj bračne kvalitete, dok je prvi i dosad možda jedini, istraživanje koje su proveli Glenn i McLanahan (1982.).

3. *Životni stres*. Najvažnije odrednice bračne kvalitete, prema teoriji socijalnoga učenja, jesu interakcije među bračnim partnerima. Intenzitet, priroda interakcija i osobito njihove atribucije tijekom duljega vremena određuju doživljaj bračne kvalitete u bračnim partnera (Bradbury i Fincham, 1991.). Mnogobrojna su istraživanja dosad bila utemeljena upravo na tim pretpostavkama, a neka su od njih i opisana u prethodnom tekstu. Ipak, smatramo da taj pristup ne daje zadovoljavajući odgovor na pitanja o odrednicama bračne kvalitete. Vjerojatno je da bračna kvaliteta ovisi o prirodi bračnih interakcija i njihovih atribucija, ali i same interakcije bar su djelomično posljedica doživljaja socijalne okoline. Zato je uz interakcije nužno u razmatranje odrednica bračne kvalitete svakako uključiti i objektivne varijable životnoga bračnog okružja, a još i više njihov subjektivni doživljaj u bračnim partnera. Široko područje bračnoga okružja i njegova subjektivnog odraza predstavljaju različiti životni stresovi. To mogu biti različiti neugodni ili traumatski doživljaji, kao što su bolest ili smrt u obitelji (Hoekstra-Weebers i sur., 1998.), stres u radu izvan kuće (Hughes i sur., 1992.), konflikt uloga u radu i u obitelji (Orbuch i Custer, 1995.), financijski problemi (Menaghan, 1991.), ekonomske teškoće (Lorenz, 1991.), siromaštvo i ekonomska bijeda (Conger i sur., 1999.) ili različite šire društvene krize, primjerice ekonomska recesija, tranzicija (Hraba i sur., 2000.; Lorenz i sur., 1996.) itd. Za sve su navedene varijable istraživanja pokazala izravan ili neizravan utjecaj na bračnu kvalitetu. Za nas su osobito važna istraživanja koja su nedavno provedena u Češkoj Republici, jer se i Hrvatska nalazi u sličnoj društvenoj i gospodarskoj situaciji. Ona ukazuju na to da bi svako istraživanje braka i obitelji bez uključivanja dimenzija širega socijalnog bračnog okružja, kao i subjektivnoga doživljaja ekonomskog stresa, predstavljalo nedopuštenu simplifikaciju (Hraba i sur., 2000.; Lorenz i sur., 1996.). Zato smo u istraživanje koje prikazujemo u ovom radu kao kovarijate uvrstili i nekoliko varijabla objektivnoga bračnog okružja, a i subjektivni doživljaj ekonomskoga stresa u oba bračna partnera.

SPECIFIČNOSTI ISTRAŽIVANJA

1. Kao što smo u teorijskom uvodu pokazali, mnoštvo je istraživanja koja pokazuju da nakon rođenja djeteta dolazi do opadanja doživljaja bračne kvalitete u jednoga ili u oba partnera. No, pregledom literature našli smo samo jedno istraživanje povezanosti između bračne kvalitete i broja djece u obitelji (Glenn i McLanahan, 1982.), pa je problem još uvijek bez zadovoljavajućega odgovora. Ako je utvrđeno da se rođenjem djeteta smanjuje doživljaj bračne kvalitete, znači li to da se rođenjem svakoga sljedećeg djeteta bračna kvaliteta još više smanjuje, ili ona nakon rođenja prvoga djeteta ostaje nepromijenjena? Specifičnost je našega istraživanja što smo u mogućnosti provjeriti tu dvojbu.

2. Velik broj istraživanja koji je proveden s ciljem da se utvrde promjene partnerova doživljaja bračne kvalitete u funkciji bračnih razdoblja ili trajanja braka, kao i istraživanja kojima je cilj bio utvrditi odrednice bračne kvalitete, provedena su na nereprezentativnim, tzv. prigodnim uzorcima. Zbog prirode uzoraka u navedenim istraživanjima smanjena je mogućnost generalizacije, ili općenito donošenja nekih čvršćih zaključaka na temelju dobivenih rezultata. Specifičnost je našega istraživanja što je ono provedeno na reprezentativnom uzorku stanovnika grada Zagreba i Zagrebačke županije. Uzorak na kojemu smo proveli istraživanje jest reprezentativan s obzirom na naobrazbu muževa. Pretpostavljamo da će zaključci izvedeni na temelju rezultata takvoga istraživanja imati veću validnost i mogućnost generalizacije od istraživanja provedenih na prigodnom uzorku.

3. U velikom broju istraživanja provedenima u SAD-u i drugim zemljama, kojima je svrha bila utvrditi povezanost bračne kvalitete i niza drugih varijabla, u istraživanje su bili uključeni bračni parovi s relativno ograničenim rasponom bračnoga staža. To su bila ili longitudinalna istraživanja u trajanju od svega nekoliko godina, ili pak transferzalna istraživanja izrazito ograničena s obzirom na trajanje braka bračnih parova uključenih u istraživanje. Budući da rezultati istraživanja pokazuju da dolazi do promjene u bračnoj kvaliteti u funkciji trajanja braka, nužno je u istraživanje uključiti bračne parove koji se bitno razlikuju s obzirom na trajanje braka. Specifičnost je našega istraživanja što smo u istraživanje uključili bračne parove od 1 do 38 godina trajanja braka. Time smo, vjerujemo, obuhvatili gotovo sve potencijalne oscilacije u bračnoj kvaliteti koje nastaju u tijeku trajanja braka, pa možemo očekivati veću validnost zaključaka od onih dobivenih na uzorcima kratkoga raspona bračnog staža.

4. U većini istraživanja iz područja bračne kvalitete nije provedena nikakva kontrola. Ako se želi utvrditi kako neza-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRAĐOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

visna varijabla, primjerice broj djece u obitelji, djeluje na bračnu kvalitetu, nužno je kontrolirati djelovanje mnoštva drugih varijabla na varijablu bračna kvaliteta, kako bi se dobio uvid u pravo djelovanje nezavisne varijable. Specifičnost je našega istraživanja što smo proveli kontrolu djelovanja pet varijabla-kovarijata za koje je logično pretpostaviti da djeluju ili su povezane s bračnom kvalitetom neovisno o varijabli broj djece u obitelji i spol bračnoga partnera.

Na temelju teorijskog uvoda u kojem smo pokušali iznijeti rezultate istraživanja iz područja bračne kvalitete, provedenih u nekim drugim zemljama i na temelju poznavanja socioekonomskoga okruženja u kojemu obitelji danas žive u Hrvatskoj, formulirali smo hipoteze istraživanja.

HIPOTEZE

Hipoteza 1

Postoji negativna povezanost između broja djece u obitelji i doživljaja bračne kvalitete u oba bračna partnera, i to prije i nakon provedene statističke kontrole djelovanja pet varijabla-kovarijata. *Bračna kvaliteta bit će najveća u bračnim partnera bez djece, nešto manja u partnera s jednim djetetom i, na kraju, najmanja u partnera s dvoje i više djece.*

Hipoteza 2

Rezultati mnogih prijašnjih istraživanja pokazuju da su žene u braku manje zadovoljne, tj. da je njihov doživljaj bračne kvalitete niži nego u njihovih muževa (Kurdek, 1999a). U skladu s tim rezultatima, ali i ulogom i opterećenošću žena u našim brakovima, *pretpostavljamo da će bračna kvaliteta u percepciji žena biti manja nego u njihovih bračnih partnera.*

Hipoteza 3

Budući da osim broja djece i spola bračnih partnera na bračnu kvalitetu mogu djelovati i brojne druge varijable-kovarijate, nužno je kontrolirati njihov utjecaj kako bi se utvrdilo čisto djelovanje nezavisnih varijabla na varijablu bračna kvaliteta. Prva od tih varijabla-kovarijata jest trajanje braka. Međunarodno iskustvo pokazuje da tijekom vremena dolazi do promjena u bračnoj kvaliteti (Glen, 1989.; Kurdek, 1999.), pa smo pretpostavili da *postoji negativna povezanost između bračnoga staža i bračne kvalitete, odnosno da će bračna kvaliteta biti veća na početku braka i da će se nakon toga smanjivati u funkciji trajanja braka.*

Hipoteza 4

Zbog ekonomske krize i ozbiljnih ekonomskih teškoća s kojima se bori velik broj obitelji, pretpostavljamo da *postoji pozitivna povezanost između plaće bračnih partnera i njihova doživljaja bračne kvalitete, i to neovisno o djelovanju varijabla broj djece u obitelji i spol bračnoga partnera.*

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRADOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRADOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

Hipoteza 5

Objektivni uvjeti stanovanja, kao što je veličina stana ili broj soba u kući ili stanu u kojoj bračni partneri žive, mogli bi biti važan čimbenik koji djeluje na doživljaj bračne kvalitete neovisno o broju djece u obitelji i spolu bračnih partnera. Osobito bi broj soba, kao mogućnost postizanja odvojenosti i intimnosti, mogao biti važan za bračnu kvalitetu. Zato pretpostavljamo da *postoji pozitivna povezanost između broja soba u kojima obitelji živi i doživljaja bračne kvalitete u bračnih partnera.*

Hipoteza 6

Osim varijabla koje predstavljaju objektivan socioekonomski položaj obitelji, jednako su ili možda još i važnije za doživljaj bračne kvalitete one varijable koje predstavljaju subjektivni doživljaj ekonomskih uvjeta u bračnih partnera. Kao subjektivni doživljaj ekonomskog stanja definirali smo dvije varijable: ekonomski stres i potrebu ekonomiziranja obiteljskim budžetom. Za obje pretpostavljamo da djeluju na bračnu kvalitetu neovisno o nezavisnim varijablama istraživanja. Drugim riječima, pretpostavljamo da *postoji negativna povezanost između ekonomskoga stresa i ekonomiziranja s jedne strane i percipirane bračne kvalitete s druge strane.*

METODA

Sudionici

U istraživanje je uključeno 505 bračnih parova koji su reprezentativan uzorak grada Zagreba i Zagrebačke županije s obzirom na naobrazbu muža. Od ukupnoga broja muževa 32 posto ima nezavršenu ili završenu osnovnoškolsku naobrazbu, 43 posto ima završenu srednju školu i 25 posto ima završenu višu školu ili fakultet. Od ukupnoga broja žena 29 posto ima nezavršenu ili završenu osnovnoškolsku naobrazbu, 43 posto ima završenu srednju školu i 28 posto ima završenu višu školu ili fakultet. Prosječna je dob žena $M_{\text{žene}}=35.50$, $SD=8.60$, a prosječna je dob muževa nešto veća, odnosno $M_{\text{muževi}}=38.42$, $SD=8.54$ godina. Terenski rad obavili su diplomirani psiholozi i sociolozi. Oni su proveli individualne intervjuve prema unaprijed sastavljenim instrumentima, radeći sa svakim bračnim partnerom posebno na njegovu radnom mjestu ili kod kuće.

Varijable i instrumenti

Nezavisne varijable

U istraživanje su uključene dvije nezavisne varijable, i to: 1. broj djece u obitelji i 2. spol bračnoga partnera.

Broj djece u obitelji. Varijabla je definirana kao nominalna skala koja se sastoji od tri kategorije: (1) nema djece u obitelji, kodirana kao 1, (2) u obitelji je jedno dijete, kodirana kao 2, (3) u obitelji je dvoje i više djece mlađe od 18 godina, kodirana

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRAĐOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

kao 3. Odlučili smo se na takvu kategorizaciju jer nam se čini za naše uvjete najprikladnijom. Budući da je u uzorku (kao i u populaciji) znatan broj djece-jedinaca, definirali smo za njih posebnu kategoriju, a dvoje i više djece svrstali smo u istu kategoriju, jer je u uzorku bio mali broj obitelji s više od dvoje djece, što je u skladu sa statističkim podacima za grad Zagreb i Zagrebačku županiju.

Spol bračnoga partnera. Varijabla je definirana kao nominalna skala koja se sastoji od 2 kategorije: (1) žena, kodirana kao 1 i (2) muž, kodirana kao 2.

Kontrolne varijable

Skupinu kontrolnih varijabla čine: (1) trajanje braka ili bračni staž, (2) prosječna neto plaća bračnoga partnera u posljednja tri mjeseca prije intervjuiranja, (3) broj soba u kući ili stanu, (4) ekonomski stres i (5) potreba ekonomiziranja obiteljskim budžetom.

Trajanje braka. Varijabla je definirana kao intervalna skala izražena u godinama. Najkraće trajanje braka je 1 godina, a najduže 38 godina. Budući da se u prethodnim istraživanjima pokazalo da trajanje braka djeluje na bračnu kvalitetu, trajanje braka smo uvrstili u istraživanje kao kontrolnu varijablu, kako bismo odredili pravo djelovanje nezavisnih varijabla. Podaci o varijabli dobiveni su od bračnih partnera.

Prosječna plaća bračnih partnera. Varijabla je definirana kao intervalna skala izražena u kunama. Najmanja je prosječna plaća u uzorku 900, a najveća je 20 000 kuna neto. Varijabla je izrazito asimetrično raspodijeljena, pa je stoga normalizirana transformiranjem u log prosječne plaće i kao takva uvrštena u analizu kao kontrolna varijabla. Podaci o prosječnoj plaći dobiveni su od svakoga bračnog partnera zasebno.

Broj soba u stanu ili kući. Varijabla je definirana kao intervalna skala s najmanjim brojem od jedne i najvećim brojem od devet soba. Podaci o broju soba u stanu ili kući dobiveni su od bračnih partnera.

Ekonomski stres (Pearlin i sur., 1981.). Skala mjeri doživljaj kroničnoga ekonomskog stresa i sastoji se od osam pitanja. Primjer pitanja: Imate li teškoća u plaćanju računa za režije?, Ostane li vam nešto novaca na kraju mjeseca, nakon što ste platili sve troškove?. Ponudeni su odgovori *da* ili *ne*. Zbroj odgovora predstavlja intenzitet doživljenoga ekonomskog stresa, tj. veći rezultat jest veći ekonomski stres. Dobiven je koeficijent pouzdanosti Cronbach $\alpha = .95$, a faktorskom analizom, metodom glavnih komponenata, utvrđeno je da je skala jednodimenzionalna.

Ekonomiziranje (Fergusson i sur., 1981.). Skala mjeri potrebu ekonomiziranja u obitelji zbog nedostatka novca, a sastoji se od 15 pitanja na koja sudionik odgovara s *da* ili *ne*. Primjerice: Jeste li prisiljeni štedjeti na grijanju stana?, Jeste li pri-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRAĐOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

siljeni nešto prodati iz kuće kako biste došli do novca?. Dobiven je koeficijent pouzdanosti Cronbach $\alpha = .97$ za cijelu skalu, a eksplorativnom faktorskom analizom (metodom glavnih komponenta) i konfirmatornom faktorskom analizom utvrđeno je da skala mjeri tri faktora: (1) ekonomiziranje novcem predviđenim za modu i rekreaciju, (2) prisiljenost na kupovanje rabljene robe i (3) prisiljenost na posuđivanje novca i prodaju predmeta. Upotrebom postupka GLS/ ML dobiven je $\chi^2(51, 1010) = 276,74$, $\chi^2/df = 5,41$, $p < .01$. Iako je χ^2 značajan najvjerojatnije zbog velikoga uzorka, svi ostali indeksi potvrđuju da se skala doista sastoji od tri faktora. Dobiveni su sljedeći indeksi slaganja podataka i hipoteze: GFI = .96, AGFI = .93, Bentler-Bonett fit index = .95, i Bentler comparative fit index = .96. Na temelju konfirmatorne faktorske analize konstruirane su tri subskale od kojih svaka mjeri jedan od tri faktora. Među skalama postoji povezanost od $r = .40$ do $r = .60$, a korelacija između sve tri subskale, zajedno s cijelom skalom, jest $R = .96$, $p < .001$. Pouzdanost svake od subskala jest između $\alpha = .88$ i $\alpha = .96$. U ovom radu nije uzeta svaka subskala kao posebna varijabla, nego su zbrojeni odgovori u sve tri skale kao ukupan rezultat. Ukupan rezultat predstavlja stupanj ekonomiziranja, tj. veći rezultat predstavlja veću prisiljenost na ekonomiziranje.

Zavisna varijabla

Bračna kvaliteta (Norton, 1983.). Varijabla predstavlja partnersku procjenu bračnih odnosa izmjerenu skalom Indeks bračne kvalitete koja se sastoji od šest čestica s ponuđenih pet stupnjeva slaganja. Primjer čestica: Imamo čvrst brak; Odnosi s bračnim partnerom čine me sretnim. Viši rezultat na skali predstavlja veću bračnu kvalitetu u percepciji partnera. Dobiven je koeficijent pouzdanosti Cronbach $\alpha = .96$, a faktorskom je analizom, metodom glavnih komponenta, utvrđeno da je skala jednodimenzionalna.

REZULTATI

Prosječne vrijednosti kontrolnih varijabla i zavisne varijable svrstane prema broju djece prikazane su u tablici 1. Za varijable koje su zajedničke ženi i mužu dobivene su sljedeće prosječne vrijednosti trajanja braka za tri skupine prema broju djece u obitelji: $M_{\text{bez djece}} = 6.95$ ($SD = 7.46$), $M_{\text{jedno dijete}} = 11.40$ ($SD = 8.05$), $M_{\text{dvoje i više}} = 15.51$ ($SD = 6.90$), a za broj soba u stanu ili u kući: $M_{\text{bez djece}} = 2.48$ ($SD = 1.70$), $M_{\text{jedno dijete}} = 2.90$ ($SD = 1.38$), $M_{\text{dvoje i više}} = 3.49$ ($SD = 1.40$).

Točnost hipoteza istraživanja provjerili smo primjenom statističkih postupaka ANOVA i ANCOVA. Najprije smo primijenili postupak ANOVA, provjeravajući djelovanje nezavisnih varijabla broj djece u obitelji i spol bračnoga partnera na zavisnu varijablu bračna kvaliteta. Rezultati dvosmjerne klasifikacije analize varijanca prikazani su u tablici 2.

● **TABLICA 1**
Aritmetičke sredine i standardne devijacije za kontrolne varijable i varijablu bračna kvaliteta u funkciji broja djece u obitelji i spola bračnoga partnera (N=1010)

Varijable	Broj djece u obitelji						Spol bračnoga partnera			
	Bez djece n=186		Jedno dijete n=362		Dvoje i više djece n=462		Žene n=505		Muževi n=505	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Plaća	2507	2087	2696	2102	2897	2649	2378	2013	3130	2.25
Ekonomski stres	5.10	2.56	5.21	2.45	5.46	2.47	5.40	2.45	5.21	2.52
Ekonomiziranje	6.82	4.39	7.15	4.23	7.55	4.29	7.36	4.22	7.19	4.36
Bračna kvaliteta	24.52	5.85	22.80	5.45	22.96	6.01	23.00	5.97	23.37	5.66

Napomena: Prosječne vrijednosti varijable bračna kvaliteta predstavljaju tzv. bruto vrijednosti prije korekcije zbog djelovanja kovarijata

➔ **TABLICA 2**
Sažetak analiza varijance o djelovanju nezavisnih varijabla i interakcije na varijablu bračna kvaliteta

Varijabla	df	MS	F
Broj djece u obitelji	2	204.60	6.10**
Spol bračnoga partnera	1	21.76	0.65
BDOx SBP	2	1.80	.05
Pogreška	1004		

Napomena: N=1010. *p < .05. **p < .01.

Dobiveni rezultati pokazuju da nezavisna varijabla broj djece u obitelji djeluje na varijablu bračna kvaliteta, dočim varijabla spol bračnoga partnera nema utjecaja, jer F-test nije značajan, kao što nije značajna ni interakcija između nezavisnih varijabla. To znači da varijabla broj djece u obitelji djeluje na bračnu kvalitetu neovisno o spolu bračnoga partnera. Uporabom LSD testa (*Least significance difference*) utvrđene su značajne razlike u bračnoj kvaliteti između brakova bez djece i ostale dvije skupine ($p < .001$), a nije utvrđena značajna razlika između brakova s jednim i brakova s dvoje i više djece. Razlike u bračnoj kvaliteti između pojedinih skupina još su uočljivije na slici 1 na kojoj su prikazane prosječne vrijednosti bračne kvalitete za svaku od skupina.

➔ **SLIKA 1**
Bračna kvaliteta i broj djece u obitelji

Prema slici 1 vidljivo je da je u prosjeku najveća bračna kvaliteta u parova bez djece, a značajno niža u parova s jednim djetetom ili s dvoje i više djece. Isto je tako vidljivo da nema razlike u bračnoj kvaliteti između parova s jednim djetetom i onih s dvoje i više djece.

Budući da smo pretpostavili da osim nezavisnih varijabla na varijablu bračna kvaliteta djeluje i pet varijabla-kovarijata, sljedeći korak u analizi bilo je određivanje djelovanja kovarijata i kontrola njihova eventualnoga djelovanja na varijablu bračna kvaliteta neovisno o djelovanju nezavisnih varijabla. Prva varijabla iz skupine kovarijata je varijabla trajanje braka. Rezultati dobiveni postupkom ANCOVA pokazuju da varijabla trajanje braka ne djeluje na varijablu bračna kvaliteta, jer je dobiven $F(1,1003) = .01, p > .05$. Kad smo povećali broj kovarijata, tj. dodali varijablu plaća, dobiven je $F(2,1002) = .05, p > .05$, što znači da ni trajanje braka i plaća zajedno ne djeluju na varijablu bračna kvaliteta. Nakon toga smo dodali kao kovarijatu broj soba u stanu ili kući i dobili $F(3,1001) = .04, p > .05$, što znači da ni sve tri kovarijate zajedno ne djeluju na varijablu bračna kvaliteta. Tek kad smo u analizu uvrstili četvrto kovarijatu, ekonomski stres, četiri varijable-kovarijate, uzete zajedno, pokazale su se prediktivnima za bračnu kvalitetu. Za četiri kovarijate zajedno dobiven je $F(4,1000) = 2.67, p < .05$. Sada smo mogli provjeriti djelovanje nezavisnih varijabla broj djece u obitelji i spol bračnoga partnera kontrolirajući djelovanje četiri varijable-kovarijate. Dobiveni rezultati prikazani su u tablici 3.

↻ TABLICA 3
Analiza kovarijance
bračne kvalitete kao
funkcija varijabla broj
djece u obitelji i spol
bračnoga partnera
nakon kontrole za
četiri kovarijate

Varijabla	df	MS	F
Broj djece u obitelji	2	153.86	4.62**
Spol bračnoga partnera	1	26.11	.76
BDOx SBP	2	2.20	0.07
Pogreška	1000		

Napomena: N=1010. * $p < .05$. ** $p < .01$.

Rezultati u tablici 3 pokazuju da nezavisna varijabla broj djece u obitelji djeluje na bračnu kvalitetu nakon kontrole četiri varijable-kovarijate, dok se varijabla spol bračnoga partnera i interakcija među nezavisnim varijablama nisu pokazale prediktivnima. Nakon provedene kontrole, dobivene su sljedeće korigirane aritmetičke sredine za tri skupine prema broju djece u obitelji: $M_{\text{bez djece}} = 24.40$ ($SD = 5.85$), $M_{\text{jedno dijete}} = 22.78$ ($SD = 5.45$) i $M_{\text{dvoje i više}} = 23.10$ ($SD = 6.01$).

Na kraju smo u analizu uvrstili i posljednju kontrolnu varijablu, ekonomiziranje. Četiri prethodne varijable i varia-

bla ekonomiziranje, uzete zajedno, djeluju na varijablu brač-
na kvaliteta, jer je dobiven $F(5,999)=2.48$, $p<.05$, pa su svih
pet varijabli uvrštene u analizu kao kontrolne. Rezultati o dje-
lovanju nezavisnih varijabla nakon što smo u analizu uvrstili
pet kovarijata, prikazani su u tablici 4.

Rezultati prikazani u tablici 4 pokazuju da, i nakon što su
u analizu uvrštene sve kontrolne varijable, nije došlo do pro-
mjene. Dakle, može se zaključiti da broj djece u obitelji djelu-
je na bračnu kvalitetu i prije i nakon kontrole pet kovarijata,
a varijabla spol bračnoga partnera, kao ni interakcija među
nezavisnim varijablama nema utjecaja na bračnu kvalitetu.
Među pojedinim definiranim skupinama postoji značajna ra-
zlika u bračnoj kvaliteti, i to između skupine brakova bez dje-
ce i preostale dvije skupine (LSD $p<.001$), a ne postoji zna-
čajna razlika između skupina s jednim i dvoje i više djece u o-
bitelji (LSD $p>.05$). Prosječne vrijednosti bračne kvalitete u ra-
zličitim skupinama nakon kontrole za pet kovarijata jesu:
 $M_{\text{bez djece}}=24.40$ (SD=5.85), $M_{\text{jedno dijete}}=22.78$ (SD=5.45) i
 $M_{\text{dvoje i više}}=23.09$ (SD=6.01), dok su za varijablu spol brač-
noga partnera $M_{\text{žene}}=23.27$ (SD=5.97) i $M_{\text{muževi}}=23.60$ (SD=5.66).

⇒ TABLICA 4
Analiza kovarijance
bračne kvalitete kao
funkcija varijabla broj
djece u obitelji i spol
bračnoga partnera
nakon kontrole pet
kovarijata

Varijabla	df	MS	F
Broj djece u obitelji	2	155.50	4.67**
Spol bračnoga partnera	1	27.36	.82
BDOx SBP	2	2.43	0.07
Pogreška	999		

Napomena: N=1010. * $p <.05$. ** $p <.01$.

RASPRAVA

U teorijskom uvodu pokušali smo analizirati skupine varija-
bla koje su se u prijašnjim istraživanjima pokazale značajnim
utjecajima na bračnu kvalitetu. Ustanovili smo da se najviše
zna o djelovanju varijabla iz skupine karakteristike braka u
koju pripadaju varijable trajanje braka, bračna razdoblja i pre-
lazak iz razdoblja bez djece u razdoblje roditeljstva. Unutar
skupine karakteristike braka jest i varijabla broj djece u obi-
telji čije je djelovanje na bračnu kvalitetu vrlo slabo istraženo.
Budući da je riječ o izvanredno važnom problemu s potenci-
jalno značajnim društvenim implikacijama za mnoga, pa i za
naše društvo, pokušali smo na problem znanstveno odgovo-
riti. U formuliranju hipoteza istraživanja rabili smo skromno
međunarodno iskustvo i spoznaje o prilikama u kojima obi-
telji danas žive u Hrvatskoj.

U prvoj smo hipotezi pretpostavili negativnu poveza-
nost između broja djece i bračne kvalitete prije i nakon kon-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRADOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRADOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

trole djelovanja pet kovarijata za koje je logično pretpostaviti da djeluju na bračnu kvalitetu neovisno o broju djece u obitelji. Hipoteza 1 potvrđena je samo djelomično. Najveća je bračna kvaliteta doista potvrđena u bračnim parova bez djece, ali nije utvrđena razlika između parova s jednim djetetom i dvoje i više djece. Budući da nije riječ o longitudinalnom istraživanju, nemamo pravo zaključivati o uzročno-posljedičnim odnosima, ali barem hipotetski, uz sve moguće ograde i rezerve, možda doista dolazi do pada bračne kvalitete nakon rođenja djeteta što bi bilo u skladu s prije dobivenim podacima (Ade-Ridder i Brubacker, 1983.; Belsky i sur., 1983.; Lovee i sur., 1996.). Do eventualnoga pada bračne kvalitete nakon rođenja prvoga djeteta vjerojatno dolazi zbog povećanoga radnog i emocionalnog opterećenja, zbog zapletanja uloga bračnih partnera i zbog sukobljavanja roditeljske uloge s radnom ulogom i ulogom bračnoga partnera. No, rezultati pokazuju da s povećanjem broja djece u obitelji ne dolazi do daljnjega pada bračne kvalitete, iako bi bilo logično očekivati da se opterećenja proporcionalno, pa čak i disproportionalno, povećavaju.

Moguće je predložiti i suprotnu interpretaciju, tj. pretpostaviti da su svi parovi s djecom selekcionirana skupina s obzirom na neke osobine koje istodobno uvjetuju i njihov doživljaj manje bračne kvalitete. No, ta je pretpostavka malo vjerojatna, jer je riječ o većini parova, pa nam se čini vjerojatnijim zaključak da se i u našem okružju rođenjem djeteta mijenja doživljaj bračne kvalitete u bračnim partnera, ali da sljedeća povećanja broja djece ne dovode do dodatnih promjena zadovoljstva u braku.

U drugoj hipotezi pretpostavili smo da je doživljaj bračne kvalitete niži u žena nego u njihovih muževa. Pretpostavku smo temeljili na dijelu međunarodnoga istraživačkog iskustva i uzimajući u obzir položaj žena u našoj obitelji, osobito s obzirom na stupanj opterećenosti žena u obitelji i u radu izvan kuće. Dobiveni rezultati ne potvrđuju hipotezu 2, pa je stoga odbacujemo. No, postavlja se pitanje zašto nije dobivena ta očekivana razlika ni prije, a ni nakon provedene kontrole? Čini se da je jedino moguće logično objašnjenje u aspiracijama žena. Budući da su vjerojatno prije braka očekivale znatnije opterećenje u braku, njihov doživljaj bračne kvalitete nije stradao kad su se očekivanja potvrdila stvarnošću. Stoga ženin doživljaj bračne kvalitete nije niži od muževljevog, iako je njezina bračna uloga teža i složenija, osobito nakon preuzimanja majčinske uloge. Vjerojatno je da su očekivanja različita i specifična za različita društva. U nekim su društvima, zbog sustava vrijednosti, očekivanja mnogo veća nego u drugima, pa bi usklađenost ili razlika između očekivanja i stvarnoga položaja mogla biti važnom odrednicom doživljaja bra-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRAĐOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

čne kvalitete. U budućim istraživanjima o odrednicama bračne kvalitete svakako se o tome mora voditi računa.

Pretpostavili smo da na bračnu kvalitetu, osim nezavisnih varijabla djeluju i brojne kovarijate ili kontrolne varijable. U trećoj smo hipotezi pretpostavili da je prva kovarijata trajanje braka negativno povezana s bračnom kvalitetom. Pretpostavka je temeljena djelomično na starijim istraživanjima (Glenn, 1989.; Ruble i sur., 1988.; White i Booth, 1985.), ali i na svakodnevnim opažanjima da tijekom vremena dolazi do pada bračne kvalitete zbog gomilanja frustracija, problema stanovanja, sukoba uloga u braku i izvan braka itd. Dobiveni rezultati ne potvrđuju hipotezu 3, što je u raskoraku s novijim istraživanjima (Kurdek, 1999.).

U četvrtoj smo hipotezi pretpostavili da je plaća koju dobiva bračni partner za posao izvan kuće pozitivno povezana s njegovim doživljajem bračne kvalitete. Pretpostavku smo temeljili na spoznaji o teškim ekonomskim uvjetima u kojima danas žive mnoge obitelji u Hrvatskoj. Smisao je pretpostavke u shvaćanju da će se problemi izvan obitelji, u ovom slučaju, recimo, niska plaća, prelijevati na bračne procese i, posljedično, na bračnu kvalitetu. No, rezultati ne potvrđuju hipotezu 4 i pokazuju da objektivni ekonomski uvjeti sami po sebi nemaju utjecaja na doživljaj bračne kvalitete u bračnih partnera.

Naša peta hipoteza o djelovanju broja soba u stanu ili u kući u kojoj žive bračni partneri također se odnosi na objektivne uvjete bračnoga života. Pretpostavili smo pozitivnu povezanost između broja soba i doživljaja bračne kvalitete u partnera zbog vjerojatne potrebe za intimnošću i povremenom izolacijom u situaciji skupnoga života. Dobiveni rezultati ne potvrđuju hipotezu 5. Valja naglasiti da djelovanje triju tzv. objektivnih varijabla (trajanje braka, plaća i broj soba u stanu) nije potvrđeno ni kad ih se u analizu uzme sve zajedno. Ti su rezultati u skladu s mnogobrojnim istraživačkim rezultatima koji govore o manjoj važnosti objektivne ekonomske ili druge situacije od subjektivnoga doživljaja te situacije. Zato smo i postavili pitanje kako doživljaj objektivnih ekonomskih uvjeta, a ne sami uvjeti, djeluje na bračnu kvalitetu. Očekivanja o utjecaju subjektivnoga doživljaja objektivne situacije izražena su u šestoj hipotezi.

U hipotezi 6 pretpostavili smo da će doživljaj ekonomskoga stresa i osjećaj prisiljenosti na ekonomiziranje negativno djelovati na bračnu kvalitetu. Kad smo u analizu, uz tri prethodne kovarijate, dodali još i dvije varijable subjektivnoga doživljaja ekonomske situacije obitelji, tj. varijable ekonomski stres i nužnost ekonomiziranja, F omjer je postao značajan, što znači da sve kovarijate, uzete zajedno, djeluju na bračnu kvalitetu samostalno i neovisno o dvije nezavisne varijable, ali da je odlučujuće povećanje značajnosti rezultat pri-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRAĐOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

nosa varijabla subjektivnoga doživljaja ekonomske situacije. Povezanost između ekonomskoga stresa i bračne kvalitete jest $\beta = -.18$, $p < .001$, a između ekonomiziranja i bračne kvalitete jest $\beta = -.14$, $p < .05$, što potvrđuje točnost hipoteze o negativnom djelovanju navedenih varijabla na bračnu kvalitetu.

No, ni nakon uvrštenja pet kovarijata u statističku analizu, nije se značajno promijenilo djelovanje nezavisnih varijabla broj djece u obitelji i spol bračnoga partnera na varijablu bračna kvaliteta. I dalje je varijabla broj djece u obitelji značajno djelovala na bračnu kvalitetu, i to tako da je najveća bračna kvaliteta opažena u brakovima bez djece, a među skupinama s djecom, i to bez obzira na njihov broj, nema razlike u bračnoj kvaliteti. Također, nakon provedene kontrole nije nađena razlika u bračnoj kvaliteti između muževa i žena.

Iz svih rezultata proizlazi zaključak da je rođenje prvoga djeteta važan korak u bračnom životu koji iz temelja mijenja ne samo strukturalne nego i procesne karakteristike obiteljske jedinice. Promjena uloga i povećanje opterećenja, brojni novi poslovi, dužnosti i uloge sukobljavaju se s već preuzetim radnim i partnerskim ulogama što, uz veliku emocionalnu angažiranost i povećan osjećaj odgovornosti, izgleda, narušava partnerske odnose bez obzira na trajanje braka i objektivne ili subjektivne ekonomske uvjete obitelji. U tom smislu naši su rezultati slični rezultatima koji su dobiveni i u drugim zemljama (Anderson i sur., 1983.; Belsky i sur., 1986.; Glenn, 1989.; Nock i Kingstone, 1988.; Weiss, 1990.). Zanimljiv je i rezultat koji je suprotan očekivanju, tj. da bračni partneri imaju vrlo sličan doživljaj smanjene bračne kvalitete, iako su objektivno u različitom položaju s obzirom na uloge i opterećenost u braku s djecom. Taj je rezultat potrebno objasniti dodatnim istraživanjima koja bi obuhvatila aspiracije i sustav vrijednosti koji su rezultat spolno diferencirane socijalizacije, ali i uključivanje procesa dijadnih interakcija u kojima i samo smanjenje zadovoljstva jednoga od partnera može dovesti do smanjenja doživljaja bračne kvalitete drugoga partnera, bez obzira na njegovu objektivnu situaciju u dijadi. Potvrdu ove posljednje pretpostavke nalazimo u najnovijem istraživanju koje su proveli Shapiro i suradnici (2000.). Oni su utvrdili opadanje ženine bračne kvalitete nakon rođenja djeteta i vremenski pomaknuto smanjenje bračne kvalitete muža, uzrokovano ženinim smanjenjem zadovoljstva.

LITERATURA

Acitelli, L. K. i Antonucci, T. C. (1994.) Gender differences in the link between marital support and satisfaction in older couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 628-698.

Ade-Ridder, L. i Brubacker, T. H. (1983.). The quality of long-term marriages. Objavljeno u: T. H. Brubacker (urednik): *Family Relationships in Later Life*. Beverly Hills, Sage Publications.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRAĐOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

Anderson, S. A., Russell, C. S. i Schumm, W. R. (1983.). Perceived marital quality and family life-cycle categories: A further analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 45, 127-139.

Belsky, J., Lang, M. i Huston, T. (1986.). Sex typing and the division of labor as determinants of marital change across the transition to parenthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 517-522.

Belsky, J., Spanier, G. i Rovine, M. (1983.). Stability and change in marriage across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 45, 567-577.

Bodenmann, G. (1997.). Dyadic coping. A systemic-transactional view of stress and coping among couples: Theory and empirical findings. *European Review of Applied Psychology*, 47, 137-141.

Booth, A. i Edwards, J. N. (1989.). Transmission of marital and family quality over the generations: The effect of parental divorce and unhappiness. *Journal of Divorce*, 13, 41- 58.

Bradbury, T. N. i Fincham, F. D. (1990.). Attributions in marriage: Review and critique. *Psychological Bulletin*, 107, 3-33.

Bradbury, T. N. i Fincham, F. D. (1991.). A contextual model for advancing the study of marital interaction. Objavljeno u: G. J. O. Fletcher i F. D. Fincham (urednici): *Cognition in Close Relationships*. Hillsdale, N. J.: Erlbaum.

Bradbury, T. N., Campbell, S. M. i Fincham, F. D. (1995.). Longitudinal and behavioral analysis of masculinity and femininity in marriage. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 328-341.

Bugental, D. B. (1987.). Attributions as moderator variables within social interactional systems. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 5, 469-484.

Conger, R. D., Rueter, M. A. i Elder, G. H. Jr. (1999.). Couple resilience to economic pressure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 54-71.

Cowan, C. P. i Cowan, P. A. (1992.). *When Partners Become Parents: The Big Life Change for Couples*. New York: Basic Books.

Coyne, J. C. i Smith, D. A. (1994.). Couples coping with a myocardial infarction: Contextual perspectives on patient self-efficacy. *Journal of Family Psychology*, 8, 43-54.

Ehrensaft, M. K. i Vivian, D. (1996.) Spouses' reasons for not reporting existing marital aggression as marital problem. *Journal of Family Psychology*, 8, 43-54.

Fantuzzo, J. W., De Paola, L. M., Lambert, L., Martino, T., Anderson, G. i Sutton, S. (1991.). Effects of interparental violence on the psychological adjustment and competence of young children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59, 258-265.

Feeney, J. A., Noller, P. i Callan, V. J. (1994.). Attachment style, communication and satisfaction in the early years of marriage. Objavljeno u: K. Bartolomew i D. Perlman (urednici): *Attachment Processes in Adulthood* (269-308) London: Jessica Kingsley.

Fergusson, D. M., Horwood, L. J. i Beauvais, A. L. (1981.). The measurement of family material well-being. *Journal of Marriage and the Family*, 41, 712-721.

Fincham, F. D. i Bradbury, T. (1987a). The impact of attributions in marriage: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 510-517.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRAĐOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

Glenn, N. D. i McLanahan, S. (1982.). Children and marital happiness: A father specification of the relationship. *Journal of the Marriage and the Family*, 52, 411-421.

Glenn, N. D. (1990.). Quantitative research on marital quality in the 1980s: Critical review. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 818-831.

Glenn, N. D. (1989.). Duration of marriage, family composition and marital happiness. *National Journal of Sociology*, 3, 3-24.

Hazan, C. i Shaver, P. (1987.). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.

Hoekstra-Weebers, L. E. H., Jaspers, J. P. C., Kamps, W. A. i Klip, E. C. (1998.). Marital dissatisfaction, psychological distress and the coping of parents of pediatric cancer patients. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 1012-1021.

Hraba, J., Lorenz, F. O. i Pechaccova, Z. (2000.). Family stress during the Czech transformation. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 520-531.

Hughes, D., Galinsky, E., i Morris, A. (1992.). The effects of job characteristics on marital quality: Specifying linking mechanisms. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 31-42.

Johnson, R., Hobfoll, S. i Zalcberg-Linetzy, A. (1993.). Social support knowledge and behavior and relational intimacy: A dyadic study. *Journal of Family Psychology*, 6, 226-277.

Jouriles, E. N., Norwood, W. D., McDonald, R., Vincent, J. P. i Mahoney, A. (1996.). Physical violence and other forms of marital aggression: Links with children's behavior problems. *Journal of Family Psychology*, 10, 223-234.

Katz, J., Beach, S. R., Smith, D. A. i Myers, L. B. (1997.). Personality and marital context: The case of interactive conceptualization of needs for spousal support. Objavljeno u: G. R. Pierce i B. Lakey (urednici): *Sourcebook of Social Support and Personality*, 257-278. New-York: Plenum.

Kawaura, Y., Ikeda, M., Ito, Y. i Yuko, H. (1996.). Social network and social support for married women and their spouses. *Japanese Journal of Psychology*, 67, 333-339.

Klohnen, E. C. i Bera, S. (1998.). Behavioral and experimental patterns of avoidantly and securely attached women across adulthood: A 31-year longitudinal perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 211-223.

Kurdek, L. A. (1998.). Relationships outcomes and their predictors: Longitudinal evidence from heterosexual married, gay cohabiting, and lesbian cohabiting couples. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 553-568.

Kurdek, L. A. (1999.). The nature and predictors of the trajectory of change in marital quality for husbands and wives over the first 10 years of marriage. *Developmental Psychology*, 35, 1283-1296.

Kurdek, L. A. (1999a). More differences about gender differences in marriage: A reply to Beach, Davey, and Fincham. *Journal of Family Psychology*, 13, 669-674.

Lee, Y., Mi, K., Chung, H. (1997.). The relation of marital satisfaction and sex-role identity, social support, and daily stress. *Korean Journal of Counseling & Psychotherapy*, 9, 351-365.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRAĐOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

Lorenz, F. O., Hraba, J., Conger, R. D., Pechacova, Z. (1996.). Economic change and change in well-being in the Czech Republic, with comparisons to married women in the United States. *Czech Sociological Review*, 4, 43-56.

Lorenz, F. O., Conger, R. D., Simons, R. L. i Whitebeck, L. (1991.). Economic pressure and marital quality: An illustration of the method variance problem in the causal modeling of family processes. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 357-388.

Lovee, Y., Sharlin, S. i Katz, R. (1996.). The effect of parenting stress on marital quality: An integrated mother-father model. *Journal of Family Issues*, 17, 114-135.

Margolin, G. i Wampold, B. E. (1981.). Sequential analysis of conflict and accord in distressed and non-distressed marital partners. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 49, 554-567.

Marks, M., Wieck, A., Checkly, S. i Kumar, C. (1996.). How does marriage protect women with histories of affective disorder from postpartum relapse? *British Journal of Medical Psychology*, 69, 329-342.

Menaghan, E. G. (1991.). Work experiences and family interaction processes: The long reach of the job?. *Annual Review of Psychology*, 17, 419-444.

Nock, S. L. i Kingstone, P. W. (1988.). Time with children: The impact of couples work time commitments. *Social Forces*, 67, 59-85.

Norton, R. (1983.). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variable. *Journal of Marriage and the Family*, 43, 141-151.

Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (1998.). Bračna kvaliteta: Poinmanje, uzroci i posljedice. *Društvena istraživanja*, 7, 659-682.

Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (2000.). Correlates of subjective global marital satisfaction in women. *Društvena istraživanja*, 9, 41-65.

Orbuch, T. i Custer, L. (1995.). The social context of married women's work and its impact on black husbands and white husbands. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 333-345.

Pearlin, L. I., Lieberman, M. A., Menaghan, E. G. i Mullan, J. T. (1981.). The stress process. *Journal of Health and Social Behavior*, 22, 337-356.

Pianta, R. B., Egeland, B. i Erikson, M. F. (1989.). The antecedents of maltreatment: Results of mother-child interaction research project. Objavljeno u: D. Chicchetti i V. Carlson (urednici): *Child Maltreatment: Theory and Research on the Causes and Consequences of Child Abuse and Neglect* (203-205). New York: Cambridge University Press.

Pradhan, M. i Misra, N. (1995.). Spouse support and quality of marital relationship as correlates of stress. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 21, 43-50.

Ruble, D. N., Fleming, A. S., Hatckel, L. S. i Stangor, C. (1988.). Changes in the marital relationships during the transition to first time motherhood: Effects of violated expectations concerning division of household labor. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78-87.

Sanders, M. R., Halford W. K. i Befhrens, B. C. (1999.). Parental divorce and premarital couple communication. *Journal of Family Psychology*, 13, 60-74.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRADOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRADOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

Schumm, W., Resnick, G., Bollman, S. i Jurich, A. (1986.). Gender effects and marital satisfaction: A brief report from a sample of dual military couples. *Psychological Reports*, 82, 161-162.

Shapiro, A., Gottman, J. i Carrere, S. (2000.). The baby and the marriage: Identifying factors that buffer against decline in marital satisfaction after the first baby arrives. *Journal of Family Psychology*, 14, 59-70.

Shaver, K. (1985.). *The attribution of blame: causality, responsibility, and blameworthiness*. New York: Springer – Verlag.

Spanier, G. B. i Filsinger, E. E. (1983.). The dyadic adjustment scale. Objavljeno u: E. E. Filsinger (urednik): *Marriage and Family Assessment: A Source Book for Family Theory*. Beverly Hills, CA: Sage.

Straus, M. A. i Gelles, G. R. (1986.). Societal change and change in marital violence from 1975 to 1985 as revealed by two national surveys. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 465- 479.

Weiner, B. (1985.). An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Bulletin*, 97, 74-84.

Weiss, R. S. (1990.). *Studying the Course: The Emotional and Social Lives of Men Who Do Well at Work*. New York: Free Press.

White, L. K. i Booth, A. (1985.). The quality and stability of remarriages: The role of step-children. *American Sociological Review*, 50, 689-698.

The Number of Children in the Family and Gender of Marital Partner as Predictors of Marital Quality

Josip OBRADOVIĆ
Faculty of Philosophy, Zagreb
Mira ČUDINA-OBRADOVIĆ
Teachers' Academy, Zagreb

A research was performed with the aim to check whether the number of children in the family could be a predictor of the perception of marital quality of the marital partners. Two independent, five control and one dependent variable were defined. The independent variables were the number of children in the family and gender of marital partner. The control variables were defined as marriage duration, salary, number of rooms in dwelling unit, economic stress and need for economizing. The only dependent variable was defined as marital quality. Five hundred and five marital couples were included, as the sample of the City of Zagreb and Zagreb metropolitan area, representative according to the husband's educational level. The results show the number of children to be a predictor of marital quality both for wives and husbands before and after control for 5 covariates was performed. The highest level of perceived marital quality was obtained in the group without children, and no significant difference was found between the group having one child and the group with two and more children.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 4-5 (54-55),
STR. 709-730

OBRADOVIĆ, J.,
ČUDINA-OBRADOVIĆ, M.:
BROJ DJECE U OBITELJI...

Die Kinderzahl der Familie und das Geschlecht des Ehepartners als Prädiktoren für die Qualität des Ehelebens

Josip OBRADOVIĆ
Philosophische Fakultät, Zagreb

Mira ČUDINA-OBRADOVIĆ
Lehrerakademie, Zagreb

Vorliegende Studie bringt die Ergebnisse einer Untersuchung, mit der ermittelt werden sollte, ob die Kinderzahl einer Familie als Prädiktor für die von den Ehepartnern subjektiv empfundene Qualität des ehelichen Glückes dienen kann. Die Untersuchung umfasste eine abhängige und zwei unabhängige Variablen sowie fünf Kontrollvariablen. Die unabhängigen Untersuchungsvariablen sind: die Kinderzahl und das Geschlecht des befragten Ehepartners. Die Kontrollvariablen sind: die Dauer der Ehe, das Einkommen, die Größe der Wohnfläche (Anzahl der Zimmer in Wohnung oder Haus), Finanzlage und Sparmaßnahmen; als abhängige Variable wiederum figuriert die Qualität des Ehelebens. An der Untersuchung nahmen 505 Ehepaare teil, die in Bezug auf den Bildungsstand des männlichen Ehepartners eine repräsentative Bevölkerungsgruppe der Stadt und Gespanschaft Zagreb darstellen. Die Resultate ergaben, dass die Kinderzahl der Familie tatsächlich ein Prädiktor für die Qualität des Ehelebens ist, und zwar bevor und nachdem jeweils die Wirksamkeit der fünf Kontrollvariablen überprüft wurde. Das intensivste Erlebnis des ehelichen Glückes bezeugten Ehepaare ohne Kinder, während es keine wesentlichen Unterschiede zwischen Ehepaaren mit einem und solchen mit zwei und mehr Kindern gibt. Es bestätigte sich außerdem, dass das Geschlecht des befragten Ehepartners keinerlei Auswirkung auf die erlebte Qualität der Ehe hat, weder vor noch nach der Prüfung der fünf Kontrollvariablen.